

15. Скалич Л. Підготовка майбутнього вчителя початкової школи до використання інтерактивних технологій навчання. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2015. Вип. 14. С. 319-324.

16. Степанюк К. І. Дослідницькі уміння в контексті загальнопедагогічної підготовки майбутніх учителів початкової школи. *Психолого-педагогічні проблеми сільської школи*. 2012. Вип. 43. С. 62-67.

УДК 378.147:372.3:316.356.2

DOI: 10.31652/rympk-2026.ch1.4

Антоніна Кушнір, кандидатка педагогічних наук, старша викладачка кафедри початкової освіти, Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського <https://orcid.org/0000-0001-9041-7691>

МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ЗАСТОСУВАННЯ КРАЄЗНАВСТВА У ФОРМУВАННІ ПАТРІОТИЧНИХ ЯКОСТЕЙ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

Анотація. У статті окреслено сучасні вимоги патріотичного виховання майбутніх учителів початкових класів та значення педагогічного краєзнавства у формуванні їхніх патріотичних якостей. Розкрито зміст поняття «патріотичні якості», що охоплює духовні, моральні й громадянські риси, ставлення до культури й традицій, активну громадянську позицію. Наголошено на важливості акмеологічного підходу, професійного саморозвитку й самовдосконалення майбутніх учителів.

Ключові слова: патріотичні якості майбутніх вчителів початкових класів, професійний розвиток, духовно-моральна культура особистості, інтелектуальне зростання особистості, акмеологічний підхід.

Сьогодні переживаємо процес формування почуття етнічної цілісності

всього українського народу, згуртування його як певної історичної спільності на шляху утворення Української держави. На сучасному етапі розвитку вищої освіти виникає потреба у вихованні особистості, яка б почувала себе частиною нації, виявляла свою причетність до її історії, традицій і культури, її духовного життя, тому доцільно забезпечувати майбутніх фахівців знаннями про довкілля рідної землі, історію рідного краю, самобутність України застосовуючи інноваційні методи в поєднанні з технологіями. «Жити в Україні, – стверджує О. Гордійчук, – це значить обов'язково знати українську культуру, її літературу, в якій знаходять своє вираження історія народу, його моральні цінності, ідеали, традиції, звичаї, його ментальність, національний характер» [7, с. 50].

Особливостям застосування краєзнавства присвячено чимало наукових розвідок таких дослідників, як: В. Антоновича, М. Драгоманова, М. Грушевського, М. Костомарова, О. Лотоцького, В. Гречулевича, Г. Сковороди, Ю. Сіцінського, Г. Ващенко, О. Духновича, С. Русової, В. Сухомлинського, В. Кремінь, І. Беха, О. Литвиненко та Ю. Мицика.

Визначальним для впровадження педагогічного краєзнавства є законодавство України: Закон України «Про вищу освіту» (2014), Закон України «Про освіту» (2017), Концепція Нової української школи (2016)».

Основою концепції В. О. Сухомлинського є виховання громадянськості, любові до рідної землі, відданості Батьківщині, поваги до Матері й Батька, культури взаємин з людьми й природою, ставлення дитини до самої себе. У своїх працях видатний педагог стверджував, що «в житті людини має бути щось найголовніше, що стоїть вище від усіх повсякденних турбот, тривог, пристрастей». Василь Олександрович визначив, що ставлення до ідеї Батьківщини як до священного й найдорожчого облагороджує всі людські почуття, зближує, ріднить людей, очищає душі від усього, що принижує гідність. Він вважав, що культура почуттів та інтелекту повинні взаємодоповнюватися, адже відставання одного від іншого призводить до неправильної поведінки, яке можна назвати пережитками минулого в пізнанні людини. Звідси випливає, що потрібно використовувати пізнавальні інтереси вихованців задля розуміння

оточуючого світу, ефективність виховання в значній мірі залежить від того, що вихованці знають про людину, як ці знання перетворюються в переконання, як переконання втілюються в поведінці.

Як зазначив В. Сухомлинський духовний світ людини, потребує глибокого педагогічного процесу, направлено на виховання культури морально-естетичних відносин між вихователем та колективом, між вихователем і особистістю кожного вихованця. Основними засобами впливу на особистість вихованця, на думку педагога, є слова та краса. Використання цих засобів пробуджує у вихованців відчуття людини – глибоке переживання того, що біля тебе людина зі своїми радістю, печальми, інтересами. Використання культу людини неможливе без захоплення особистістю, без замилювання його красою, мужністю, героїзмом.

У творі «Народження громадянина» В. Сухомлинський звертається до поняття «краса людини» визначаючи, що це величчю, героїзмом людини, які він використовував читаючи художні твори з яскравими образами, що розкривали ідею чуттєвості, доброти.

Найважливішим засобом та чинником естетичного виховання є природа. Як зауважував В. Сухомлинський, у процесі виховання людина повинна зрозуміти, що природа не може бути тільки об'єктом людського впливу, вона є рівноправним суб'єктом плідної взаємодії. Він був проти того, щоб ставлення до природи мотивувалося страхом заборони, і намагався вивести вихованців на рівень естетичного освоєння навколишнього світу. Його педагогічна стратегія сприяла естетичному мотивуванню почуття екологічної цінності природи в структурі свідомості особистості.

Пантелеймон Куліш є зачинателем естетики народного духу – методологічні питання щодо народності в мистецтві. В. Пуліна визначає, що мотив самотності притаманний творчості митця створює Хутірську філософію. Хутір – це місце, де людина переживає щастя і продовжує життя за законами природи, за законами духовної волі людини, за законами правди.

Серед українських педагогів минулого, які вперше висловили ідею

виховання патріота шляхом поєднання навчання із працею та краєзнавством слід виділити Олександра Васильовича Духновича, який виступав за народність навчання, за викладання рідною мовою, відіграв велику роль у відкритті більше 70 шкіл у першу чергу для сільських дітей. Добрим господарем на своїй землі може стати тільки той, хто є освіченим і залученим, як до інтелектуальної, так і фізичної праці [8].

І. Бех, Л. Кальнішевська та Р. Малиношевський визначили ключові способи виховання патріотизму: духовну ідентифікацію, сприйняття історичної постаті чи сучасника як взірця, долучення зростаючої особистості до спільних патріотично орієнтованих справ зі своїми ровесниками, духовну рефлексію, доцільну самостійність, внутрішній ціннісний потенціал військово-патріотичного діяння, виховання впевненості у своєму військово-патріотичному діянні [3].

На думку І. Бека предметна сфера патріотичних вчинків особистості має охоплювати: реальну соціокультурну життєву ситуацію та різнобічне інтелектуально-почуттєве занурення в історичне минуле свого народу, що з педагогічної точки зору буде виявлятися: гуманному ставленні вихованця до своїх рідних та інших людей, які його оточують; бережливе ставлення до навколишнього середовища; відповідальність у всіх видах предметно-перетворювальної діяльності, до якої залучено особистість; глибою інтерес до минулого рідного краю та країни загалом; прагнення до засвоєння народних традицій, опанування рідною мовою; готовність жити у сфері високої національної культури та прагнення до її збагачення; сформованість генералізованої єдності «людина – природа – суспільство» [1].

Г. Філіпчук у монографії «Громадянське суспільство: освіта, етнокультура, етнопедагогіка» розглядає традиційні проблеми національного та громадянського виховання українського народу та сучасні небезпечні тенденції в духовній сфері нашого суспільства, які завдають великої шкоди формуванню національної та громадянської свідомості й самосвідомості наших співвітчизників [9].

Педагог має бути професійним викладачем, у своїй справі – вмілим і досвідченим фахівцем, явним лідером, бо тільки прикладом власних досягнень він може виховати велику людину («Учив, як жив, жив, як учив» Г.Сковорода). У цьому і полягає функція «взірця для наслідування», що її виконує наставник, особистий приклад якого має бути унаочненням ідеалу людини з бездоганною, шляхетною, інтелігентною, культурною поведінкою: «Бурчання наскучить, а приклад научить» [7, с. 21].

Українська дослідниця Л. Ганзюк визначає, що зовнішня людська краса і душевна повинні поєднуватися і складати одне ціле. Перші враження про людину складає її зовнішність, але візуальні риси вбачаємо ми пізніше – це характер, ціннісні установки, певне духовне начало, яке вимагає від людини виконувати дії та вчинки у своєму житті.

В. Роменець, на нашу думку, зробив великий внесок у розумінні краси вчинку назвавши його «великий світ». Він писав: «Наявність великого, довершеного в собі світу передчувається в уявленнях особистості, в суперечливості пізнання, в осягненні прогалин знання, в естетичному сприйманні досконалих і спотворених форм. Ось чому свідомість особистості переступає власні межі і спрямовується до «світу великого». Це можна розглядати як духовний розвиток самої людини, як розкриття «великого світу», який пізнає себе через особистість. Це можна розглядати як духовне становлення самої людини, як саморозкриття «великого світу», як всезагальний вчинок, у відношенні до якого і людина, і сам «великий світ» виявляються у певному розумінні залежними феноменами»

З 1993 року започатковано рубрику «Літопис українського краєзнавства», яка існує в журналі донині й містить чимало статей історіографічного характеру, присвячених переважно студіям розвитку краєзнавчого руху у 20-30-ті роки ХХ ст. та історіографічним аспектам низки регіонів України – Поділля, Волині, Донеччині, Полтавщині, Чернігово-Сіверщині, Криму. Історіографічні огляди час від часу траплялися і в таких рубриках: «Історія міст і сіл», «Краєзнавство в особах», «З краєзнавчої пошти» та ін.

З 2008 року, коли Спілка краєзнавців набула статусу національної творчої спілки, в журналі «Краєзнавство» започатковано рубрику «Огляди», що вміщує рецензії на окремі краєзнавчі праці, або ж, рідше, на кілька праць, присвячених певному краю чи населеному пункту.

Огляд публікацій у журналі «Краєзнавство» дозволяє стверджувати, що керівництво краєзнавчого руху, редколегія журналу в різні часи його існування приділяли бібліографічній та історіографічній тематиці певну увагу і вона посіла своє місце серед матеріалів часопису.

Водночас, аналіз бібліографічних та історіографічних оглядів показує, що в останнє десятиліття значну частину цієї тематики складають рецензії на окремі праці, які розміщуються в рубриці «Огляди». Значно меншою є кількість узагальнюючих оглядів, які стосуються бібліографії та історіографії країв і населених пунктів, хоча ця тематика є пріоритетною для краєзнавства – воно в ідеалі передбачає комплексний підхід до вивчення територій (країв), міст і сіл. Важливість бібліографічного та історіографічного висвітлення цих питань зумовлена, з одного боку, необхідністю подальшої наукової розробки історії країв, населених пунктів, що має зрештою втілитися в «Енциклопедії міст і сіл України», з іншого – необхідністю популяризації краєзнавчої літератури, полегшення читачам ознайомлення з працями цієї тематики. І в цьому журнал може зіграти ще вагомішу роль, оскільки виходить не лише в паперовому, а й електронному вигляді.

Використаємо у дослідженні дефініцію поняття «ціннісне ставлення до землі» Р. Сопівника і будемо розуміти її як властивість особистості, що характеризується небайдужим, чуйним ставленням до землі як одухотвореної годувальниці з її родючістю та здатністю забезпечити добробут і процвітання народу [7]. Любов до рідної мови – один із проявів національної свідомості. Ще К. Ушинський говорив, що мова народу є цілковитим відображенням Батьківщини і духовного життя народу: «Засвоюючи рідну мову, дитина засвоює не самі тільки слова, їх додавання і видозміни, але безліч понять, поглядів на

предмети, безліч думок, почуттів, художніх образів, логіку і філософію мови ...
Такий цей великий народний педагог – рідне слово» [7, с. 9].

Здобувачі вищої освіти мають опанувати історію, бачити структуру університету, познайомитися з його фундаторами, традиціями, навчитися орієнтуватись у просторі, правильно планувати свій час, оволодіти способами самостійного пошуку істини, накопичення суб'єктивно нових знань, зрозуміти особливості використання можливостей інформаційного освітнього середовища університету для власного професійного й особистісного становлення [7, с. 53].

Досліджуючи сутність патріотичних якостей майбутніх вчителів початкових класів потрібно визначити сутність та зміст патріотизму. У сучасних дослідженнях знаходимо такі визначання патріотизму: «Патріотизм – це глибоке громадянське почуття, змістом якого є любов до свого народу, Батьківщини, усвідомлення своєї причетності до історії, традицій, культури свого народу, вболівання за його майбутнє» [4, с. 105]; «патріотизм – це здатність особистості ідентифікувати себе з українським народом, з громадянами Української держави та потреба в 17 постійному самоствердженні з метою власного духовного й інтелектуального зростання, що сприяє прогресу самого суспільства» [6]; патріотизм – це суспільний і моральний принцип, що характеризує ставлення людей до своєї країни, яке виявляється в певних діях і складному комплексі суспільних почуттів, що звичайно називається любов'ю до Батьківщини» [5, с. 356].

Тому визначаємо, що патріотичні якості майбутніх вчителів початкових класів – це інтегральна сукупність духовних, моральних та громадянських рис особистості, які визначають сприйняття української ідентичності, бажання та готовність майбутніх вчителів початкових класів до розбудови рідної країни шляхом використання засобів педагогічного краєзнавства.

Визначаємо, що структура поняття «патріотичні якості майбутніх вчителів початкових класів» виокремлюємо такі елементи як: індивідуальні якості майбутнього вчителя початкових класів; психологічні характеристики майбутнього педагога; ставлення до національної культури, мови, традицій та

історії рідного краю; активна громадська позиція та любов до рідної Батьківщини. Зазначено, що важливою складовою є особистісне відчуття приналежності до свого народу та духовно-моральна культура особистості майбутнього вчителя початкових класів.

На нашу думку, індивідуальні якості майбутнього вчителя початкових класів – сукупність загальнолюдських та національних педагогічних цінностей, що охоплюють педагогічне мислення, педагогічну свідомість та культурні зразки педагогічної діяльності.

Ми визначаємо, що психологічні характеристики майбутнього педагога – це інтегративна риса особистості вчителя, що є способом набуття психологічного досвіду людства та розвиток його в процесі професійної діяльності.

Ставлення до національної культури, мови, традицій та історії рідного краю є важливою складовою структури поняття «патріотичні якості майбутніх вчителів початкових класів» та способом збереження загальнолюдських, міжнаціональних, родинно-сімейних відносин і цінностей, передачі соціально-педагогічного досвіду та надбань українського народу.

Нами визначено, що активна громадська позиція та любов до рідної Батьківщини є важливою сферою педагогічної діяльності, що охоплює загальнодержавні вимоги до неї, закономірності культурної ідентифікації педагога, включаючи знання про культурно-освітні системи, педагогічні технології, засоби створення культурних зразків педагогічної практики.

Отримані результати спонукали нас до розробки вибіркової навчальної дисципліни «Педагогіка краєзнавства» для здобувачів ступеня вищої освіти «бакалавр», яка становить чотири *кредити* ЄКТС (120 год). На лекційних і практичних заняттях майбутні вчителі початкової школи вивчають теоретико-прикладні засади педагогічного краєзнавства, особливості розвитку освіти в конкретному регіоні (Вінницької області), теоретичні засади літературного та педагогічного краєзнавства Вінницької області та її педагогічні аспекти організації краєзнавчої роботи в початковій школі.

Основними завданнями вивчення навчальної дисципліни є:

- оволодіння здобувачами вищої освіти основами знань про педагогічне краєзнавство, що вивчає регіональні особливості рідного краю;
- вироблення позитивного ставлення до використання науково-методологічного інструментарію педагогічного краєзнавства, методи дослідження соціокультурних явищ;
- формування позитивної мотивації до оволодіння спеціальними компетентностями, визначити місце та значення педагогічного краєзнавства у контексті сучасного гуманітарного знання, нової культуроцентричної парадигми освіти;
- формування практичних умінь і навичок у майбутніх педагогів створювати проблемні ситуації та запитання які є основою проєктної діяльності;
- розвиток ціннісного ставлення до творчої діяльності учнів;
- підвищення освітнього і фахового рівня, особистісне самовдосконалення, стимулювати емоційну сферу та виховувати у здобувачів морально-етичні цінності засобами педагогічного краєзнавства;
- виховання особистісних і професійних якостей, необхідних для організації творчої роботи з дітьми;
- вироблення активної професійно-особистісної позиції, розвиток громадянської свідомості та дбайливого ставлення до національної спадщини.

Відповідно до робочої програми вибіркової навчальної дисципліни «Педагогіка краєзнавства» здобувачі вищої освіти ознайомлюються із місцем краєзнавства в системі уроків початкової школи, використанням краєзнавчого матеріалу на уроках, аналізі педагогічного досвіду застосування краєзнавчого матеріалу в різних освітніх галузях початкової школи; розширюють знання про краєзнавство як комплексне вивчення краю і громадський рух, про методику історико-краєзнавчої роботи в школі як одну з важливих його форм; упорядкувати знання здобувачів освіти про організаційні форми і основні напрями шкільної краєзнавчої праці учителя та учнів; ознайомити з положеннями, методикою організації всеукраїнських та регіональних рухів,

експедицій, акцій як засобу організації історико-краєзнавчої діяльності й патріотичного виховання здобувачів освіти; отримують знання про порядок підготовки, проведення й узагальнення результатів краєзнавчої експедиції; мають можливість сформувати практичні навички збору, упорядкування й використання топонімів населеного пункту; посилити теоретичні і практичні знання з шкільного музейництва та пам'ятко-охоронства як важливого засобу організації здобувачів освіти практично-перетворювальної діяльності; сприяють вихованню в майбутніх вчителів початкових класів і суспільствознавчих предметів, організаторів шкільного краєзнавства, розуміння ролі і місця краєзнавства в системі шкільної навчальної і виховної роботи, любові до рідного краю, поваги до праці краєзнавців-попередників, усвідомлення своєї патріотичної ролі в продовженні вивчення і популяризації минулого рідного краю; за результатами навчання здобувачі освіти повинні навчитися моделювати заняття з історії рідного краю різних типів і суспільствознавчих дисциплін та в гуртковій шкільній і позашкільній освіті, вільно добирати і оперувати методами і прийомами навчання предмету, оптимізуючи навчально-виховний процес; здобувачі освіти, здобувши кваліфікацію вчителя початкових класів, повинні навчитися застосовувати у практичній діяльності сучасні технології навчання у шкільній та позашкільній краєзнавчій роботі.

У формуванні національної свідомості молодших школярів належну увагу слід приділяти «національному характеру»: навичок поведінки, витривалості, чуйності, доброти й милосердя, вміння долати труднощі, вироблення цілеспрямованості й стійкості уваги, організованості, ощадності, хазяйновитості. Не менш важливим має бути вироблення духовно-моральних та волевих рис: патріотизму, працьовитості, розумної ініціативи, відповідальності, національної свідомості, рішучості й наполегливості, сумлінного ставлення до навчання, охайності, дисциплінованості, згуртованості, чесності, людської гідності, скромності, взаємної пошани й терпимості, осудливого ставлення до егоїзму, неробства, чванства [7].

Основними складовими у формуванні національної свідомості майбутніх

вчителів початкових класів під час вивчення предмету «Педагогіка краєзнавства» є: на основі художніх текстів формування громадянськості, яка дає змогу людині відчувати себе юридично, соціально, морально й політично дієздатною; формування наукового світогляду та національної самосвідомості, оволодіння основними мислиневими операціями, вироблення умінь і навичок культури розумової праці; формування майбутніх вчителів початкових класів в загальнолюдських норм гуманістичної моралі (добра, взаєморозуміння, милосердя, віри у творчі можливості людини), моральних понять, поглядів, переконань, моральних почуттів, вироблення навичок і звичок моральної поведінки, культури спілкування, культивування інтелігентності; ознайомлення майбутніх вчителів початкових класів з науковими основами сучасного виробництва, практична й психологічна підготовка їх до праці; формування естетичних понять, поглядів, переконань, виховання естетичних смаків, вироблення вмінь і навичок привносити в життя красу, розвиток в учнів творчих здібностей; виховання здорової зміни, підготовка до фізичної праці, захисту Батьківщини [7, с. 9].

При розробці програми враховували її актуальності та відповідності компетенцій майбутніх вчителів початкових класів, важливість використання отриманих знань та пов'язання їх з практичними заняттями. Тому важливою складовою вивчення дисципліни «Педагогіка краєзнавства» є розробка актуальних практичних занять. Нами визначено такі теми практичних занять: «Педагогічне краєзнавство: історія виникнення та сучасний стан», «Сутність та класифікація засобів та форми педагогічно-краєзнавчої роботи вчителя», «Особливості розвитку освіти в конкретному регіоні (Вінницької області) та її окремих компонентів», «Теоретичні засади літературного та педагогічного краєзнавства Вінницької області».

Під час вивчення дисципліни «Педагогіка краєзнавства» на практичному занятті «Розвиток шкільного краєзнавства в Україні: минуле і сучасність» майбутніх вчителів початкових класів мали можливість відвідати Вінницький літературно-меморіальний музей М. М. Коцюбинського, де ознайомилися з

експозицією, яка побудована за монографічним принципом і розміщена в п'яти кімнатах меморіального будинку. Здобувачі освіти опрацювали різноманітні матеріали, які послідовно розкривають життєвий та творчий шлях письменника, його громадську діяльність.

Рис. 1. Екскурсія до Вінницького літературно-меморіального музею М.М.Коцюбинського

Нами визначено, що основні джерела й особливості вивчення в школі назв географічних об'єктів та вивчення рідного краю крізь призму століть історії на основі легенд, переказів, бувальщини, засновані на вивченні топонімів краю – це основні джерела з вивчення рідного краю у школі: інвентарні описи маєтків власників населених пунктів краю, опис населених пунктів та переписи населення; церковнослов'янські метрики, словники, довідники. На практичному занятті «Основні джерела й особливості вивчення в школі назв географічних об'єктів» здобувачі вищої освіти спеціальності АЗ Початкова освіта мали можливість відвідати Вінницьку ОУНБ ім. Отамановського (Вінницька ОУНБ ім. В. Отамановського). Здобувачі вищої освіти ознайомитися з історією бібліотеки, її структурою та сучасними можливості для читачів. Працівники бібліотеки ознайомили здобувачів освіти з електронними ресурсами, цікавими проєктами, сучасними можливостями для навчання та саморозвитку (<https://www.facebook.com/share/p/17mCZrTtBW>).

Рис. 2. Екскурсія до Вінницької ОУНБ ім. В. Отамановського

Важливими для нашого дослідження є використання експедиції, як однієї з найважливіших форм збору краєзнавчого матеріалу, пізнання рідного краю. Ми вважаємо, що специфіка діяльності у підготовчий період експедиції учнівського краєзнавства та польові дослідження (опитування, експеримент, спостереження), дають можливість ведення школярами збору польової інформації (індивідуальний щоденник, підготовка карти району експедиції) та забезпечує збір інформації про населені пункти та рідний край, що має на меті проведення краєзнавчої експедиції. У межах вивчення дисципліни на тему «Підготовка і проведення краєзнавчої експедиції» під керівництвом к.пед.н., старшого викладача кафедри початкової освіти Кушнір Антоніни Олександрівни, здобувачі вищої освіти Вінницькому державному педагогічному університеті імені Михайла Коцюбинського мали нагоду здійснити експедицію «Бобрячі лапки», яку провела Тетяна Рибак. Здобувачі вищої освіти ознайомитися з історією Старого Міста Вінниці, традиціями формування вулиць та дозвіллям вінничан минулого. Незабутніми для здобувачів освіти залишаться панорами Вінниці, краєвиди тунелю кохання та локації біля панського дуба (<https://www.facebook.com/share/p/17bMXUr674/>).

Рис. 3. Експедиція «Бобрячі лапки»

Здобувачі вищої освіти мають мати високий рівень екологічної культури, яку визначаємо як інтегративну якість особистості, що є частиною її загальної культури, включає усвідомлені потреби в гармонійному співжитті із природою, розумінні нероздільної цілісності людини як частини біосфери, передбачає наявність глибоких екологічних знань, умінь і навичок еколого-безпечної поведінки із застосуванням опанованого комплексу заходів із санації природного середовища. Особистість із сформованою екологічною культурою відзначається наявністю таких якостей, як ціннісне ставлення до землі та гуманне ставлення до тварин і живої природи, володіє розвиненим ноосферним мисленням [7, с. 50].

В основі ноосферного вчення В. Вернадського закладені дещо інші ідеї, а саме: життя є космічним, а не земним феноменом; формою існування земного життя є біосфера; людина є закономірним і необхідним породженням земного життя; жива речовина, включаючи людину, здатна визначати перебіг та спрямованість геологічних та космогенетичних процесів. Володимир Іванович писав: «В останні тисячоліття спостерігається інтенсивне зростання впливу однієї живої речовини – цивілізованого людства – на зміну біосфери. Під впливом наукової думки й стану людської праці біосфера переходить до нового стану – в ноосферу»

При розробці робочої програми з дисципліни «Педагогіка краєзнавства», ми врахували методику підготовки письмових робіт з історичного краєзнавства та важливість використання теоретико-методичних аспектів процесу наукового дослідження. Вважаємо, що способи фіксації змісту джерел: анотування, реферування (методи екстрагування, перефразування, інтерпретації), тезування, складання плану, конспектування, необхідні під час вивчення даної дисципліни, тому ми врахували це при розробці практичного заняття на тему «Шкільний музей в структурі шкільного краєзнавства». Під час практичного заняття на тему «Забруднення світлом та Чумацькі зорі» здобувачі 1 курсу спеціальності «Початкова освіта» 27 вересня взяли участь у виїзному лекційно-практичному занятті на базі Вінницького планетарію здобувачі вищої освіти та завдяки унікальному апарату «Планетарій» змогли побачити зоряне небо, дізнатись, як і де зайти планету, «зловити» зірку, що падає, а також зустріти схід Сонця над рідною Вінницею.

Здобувачі вищої освіти мали можливість побачити цікаві експозиції про історію краю, унікальні експонати природи та дізнатися цікаві факти про Вінницьку область (<https://www.facebook.com/share/v/17PXFoV3eY/>).

Рис. 4. Практичне заняття на тему «Забруднення світлом та Чумацькі зорі»

На нашу думку, важливим у рамках вивчення дисципліни «Педагогіка краєзнавства» є знайомство з минулим нашої країни в цілому та до історичних процесів, що відбувалися в її окремих регіонах і населених пунктах, тому

краєзнавство набуває все більшого значення та є невід'ємною частиною цього руху є краєзнавча діяльність, як досвід зі збору, збереження і популяризації краєзнавчих документних джерел і краєзнавчих матеріалів. Тому здобувачів вищої освіти 1 курсу спеціальності АЗ Початкова освіта мали нагоду відвідати Вінницький обласний краєзнавчий музей, де ознайомилися з цікавими експозиціями про історію краю, унікальні експонати природи та дізнатися цікаві факти про Вінницьку область (<https://www.facebook.com/share/p/17BMZZp92G/>).

Рис. 4. Практичне заняття на базі Вінницького обласного краєзнавчого музею

Знайомлячись з прикладами поведінки видатних людей під час вивчення навчальної дисципліни «Педагогіка краєзнавства», здобувачі освіти мають можливість здійснювати віртуальні екскурсії. Вони обирають фотоматеріали та відеоматеріали, які допомагають познайомитися з видатними особистостями та місцями рідного краю на тему: «Екскурсія – основна форма краєзнавчої роботи», «Комплексна краєзнавча характеристика Вінниччини», «Культурно-освітні діячі Вінницької області», «Авторські школи Вінниччини», «Самоосвітня педагогічно-краєзнавча діяльність учителя: своєрідність завдань і змісту», «Письменники Вінниччини», «Народні промисли Вінниччини: кераміка, художня вишиванка, гончарство, ковальство», «Краєзнавчий компонент у змісті освітніх галузей початкової школи», «Місце краєзнавства в системі уроків початкової школи» [2]. Цей матеріал подається безпосередньо під час відео конференції на платформах Zoom, Google Meet, Kahoot. Здобувачі освіти

орієнтуються на відповідні зразки для наслідування, отримували інструментарій для конструювання разом із викладачем навчального матеріалу та мають можливість підготувати доповіді про видатних українців для групи Facebook «Подвижники» [7].

На нашу думку, створення та популяризація краєзнавчих ресурсів, продуктів і послуг є одним із важливих завдань діяльності бібліотек ЗВО у напрямку підвищення якості інформаційно-бібліографічного сервісу та задоволення краєзнавчих потреб користувачів. Упровадження в практику краєзнавчої роботи використання Інтернету сприяє інтеграції краєзнавчих ресурсів, організації швидкого доступу до них, популяризації електронних продуктів. Таким чином, електронне середовище дає змогу досягти одночасної презентації краєзнавчих знань (документів, інформації про край) і результатів краєзнавчої діяльності бібліотеки, тобто розкрити їх системно. Усі краєзнавчі електронні ресурси бібліотек створюють систему та пов'язані взаємними посиланнями.

У Вінницькому державному педагогічному університеті імені Михайла Коцюбинського під час вивчення навчальної дисципліни «Педагогіка краєзнавства» здобувачі освіти застосовують інструменти гейміфікації: Kahoot, Duolingo Brainscape, ClassDojo, Plickers, Quizalize та Mentimeter. Здобувачі освіти мають можливість працювати з сайтом «Помічник педагогам», що забезпечує доступ до навчальних ресурсів з будь-якого пристрою. Дана розробка – це впровадження сучасних технологій у процес навчання здобувачів освіти (Псарук І.В., Коваль К.О), які можуть самостійно здобувати знання за допомогою сайту, опрацьовувати навчальні матеріал в дистанційних умовах. Для сайту ми розробили для майбутніх учителів власні інтерактивні вправи, тести, вікторини, ігри, ментальні карти, інтерактивні презентації, комікси та сучасні засоби ознайомлення з довкіллям рідного краю.

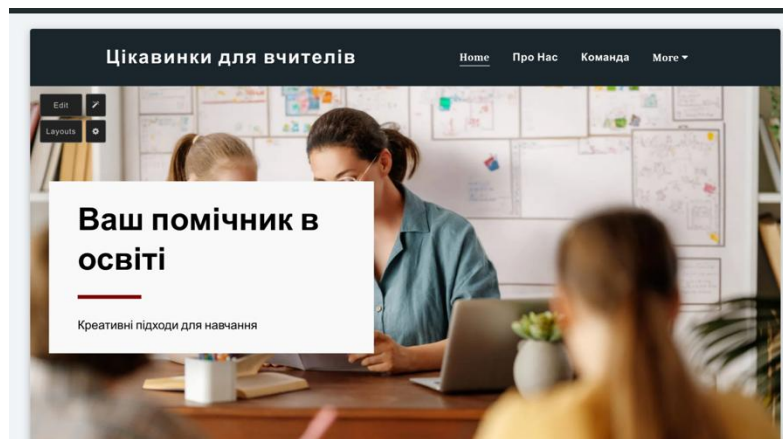

Рис. 5. Персональний сайт «Помічник педагогам»

На нашу думку, використання засобів, методів та процесів, побудованих на інтеграції змісту педагогічних наук, природознавства, історії, краєзнавства, технологій, а також логічного мислення, здатності до співпраці, що забезпечує ефективну професійну діяльність майбутніх вчителів початкових класів.

Результати досліджень свідчать і проте, що інформаційні потреби наших здобувачів освіти значною мірою зросли, адже після вивчення дисципліни майбутні вчителі початкової школи звітували та продемонстрували роботи за визначеною тематикою: вивчення життєвого шляху видатних людей, відомих і маловідомих, що проживали в них; поглиблення знань з історії малої батьківщини; пошук маловідомих фактів з історії України в цілому та окремих її регіонів.

Виходячи з вищесказаного, ми визначаємо, що сучасні підходи застосування педагогічного краєзнавства в закладі вищої освіти є оптимізацією процесу навчання в освітньому середовищі університету з допомогою пропагування прикладів героїзму, подвижництва та високоморальної поведінки. Здобувачі мають можливість займатися екскурсійною діяльністю, вивченням історії свого міста, села, області, знайомитися з народними традиціями та звичаями. Перспективи подальших розвідок вбачаємо в використанні досвіду успішних людей сьогодення, серед яких – громадські діячі, народні майстри, герої, ветерани війни під час розробки практичних занять дисципліни «Педагогіка краєзнавства» та проведення низки масових акцій (флешмоб,

бенефіс читача, книжкове кафе, квест, краєзнавчий ярмарок, флешбук).

Список використаних джерел:

1. Бех І. Д. Виховання особистості: підручник. Київ : Либідь, 2008. 818 с.
2. Бех І. Д. Патріотизм як цінність. 7 наукових позицій у національнопатріотичному вихованні. Управління освітою, 6 (402), 6-12. URL : [https:// lib.iitta.gov.ua/713824/](https://lib.iitta.gov.ua/713824/)
3. Бех І.Д., Канішевська Л.В., Малиношевський Р.В. Стратегія військово-патріотичного виховання дітей та молоді в системі освіти України : реалії та орієнтовні позиції URL : <https://doi.org/10.37472/v.naes.2023.5202>
4. Волкова Н. П. Педагогіка : посібник. Київ : Академія, 2001.
5. Педагогічний словник / за ред. М. Д. Ярмаченка. Київ : Пед. думка, 2001. 514 с.
6. Петронговський Р. Р. Теорія і практика формування патріотизму старшокласників монографія; за ред. М.В. Левківського. Житомир : Полісся, 2003. 220 с.
7. Програма виховання студента : «Фахівець, громадянин, патріот» / Ніколаєнко С. М. та ін. Київ, 2016. 76 с.
8. Сопівник Р.В. Кушнір А.О. Виховання краси вчинку студентів аграрних закладів вищої освіти : монографія, 2022. 318 с.
9. Сухомлинський В. О. Павлицька середня школа. Сухомлинський В.О. Вибрані твори: в 5-ти т. Т.4. Київ : Рад. школа, 1976. С. 5-390.
10. Сухомлинський В. О. Проблеми виховання всебічно розвиненої особистості. Сухомлинський В. О. Вибрані твори : в 5-ти т. Т.1. Київ : Рад. школа, 1976. С. 53-206.
11. Сухомлинський В. О. Вибрані твори: в 5 т. Київ: Радянська школа, 1976. Т. 3: Серце віддаю дітям. Народження громадянина. Листи до сина / редкол. : О.Г. Дзеверін (голова) та ін. 670 с.
12. Філіпчук Г.Г. Громадянське суспільство : освіта, етнокультура, етнополітика. Чернівці : Зелена Буковина, 2002. 488 с.